

Милица М. КЕЦОЈЕВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 5. 1. 2026.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

ДРАГОСЛАВ МИХАИЛОВИЋ КАО ДРАМСКИ ПИСАЦ

Полазећи од чињенице да драмски опус Драгослава Михаиловића већ деценијама стоји у сенци његовог приповедачког корпуса – штавише, сâм писац је рад на драми сматрао *секундарним* пољем свог деловања – и, следствено томе, чињенице да су Михаиловићеве драме, са изузетком *Кад су цветале тикве*, слабо проучене, намеравамо да испитамо пре свега природу јунака који се у њима јављају, затим простор и време у коме се радње тих драма одвијају, те језик којим су остварене. Не губећи из вида околност да је већина ауторових драмских текстова настала на „инспирацијама” из његових прозних дела (према Ходел 2017: 43), покушаћемо да успоставимо паралеле и утврдимо сличности међу различитим родовима, које се очитују – претпоставка је – преваосходно на нивоу тематско-мотивске структуре.

Кључне речи: Драгослав Михаиловић, драма, *протуве*, *олупине*, цитатност, језик, експресивност, хумор.

1. Драмски опус Драгослава Михаиловића – који образују драма у два чина с епилогом *Кад су цветале тикве* (1969), драма у три чина *Протуве пију чај* (1977), телевизијска драма *Увођење у посао* (1981) и драма у три чина *Скупљач* (2011) – већ деценијама стоји у сенци *фикционалног* дела његовог прозног корпуса.¹ Узрок томе вероватно треба тражити у околности на коју је аутор сâм, у интервјуу датом професору славистике са Хамбуршког универзитета, посебно указао: да је рад на драми сматрао *секундарним* подручјем свог деловања, док је, у размерама примарног поља, био склон да издвоји четири етапе: „*прва би била она која се односи на сказ, друга би означавала прелазак на приповедно треће лице, трећа би представљала откривање Голог отока и четврта би можда била ова о језику*” (према Ходел

* milica.kecojevic@fil.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0009-0009-7231-4598>

¹ Термин *фикционална* проза (у наставку: проза) употребљавамо као опозит термину *нефикционална*, односно *документарно-публицистичка* проза, чији је репрезентант петокњижје *Голи оток*.

2017: 43). Међутим, убеђени смо да је на Михаиловића-драмског писца морала неповољно утицати и атмосфера која је лебдела над његовом првом и, до данас, најпопуларнијом драмом, јер опште је познато да је она доспела у „орбиту јавног живота” (1993: 5) захваљујући скандалу, то јест говору, који је, током посете Банату, одржао Јосип Броз. Титовим говором, представа је, уочи шестог извођења на сцени Југословенског драмског позоришта, била и званично забрањена (в. Новаковић 2005), а Д. Михаиловић практично „избачен из литературе” (према Ходел 2020: 157). Најзад, кад поглед усмеримо на књижевнокритичку рецепцију Михаиловићевих драмских текстова, јасно видимо да су, са изузетком *Кад су цветале тикве*, сразмерно слабо проучени (в. Јанковић 1983; Перић, Перић 2019), стога осећамо потребу да, у овој прилици, нарочит нагласак ставимо на њих.

2. Занимљиво је било приметити да је Д. Михаиловић у средиште збивања својих драма, једнако као и прозних дела, постављао специфичан *тип* јунака: са територијалне (Љуба Сретеновић са Душановца, Риста и Радивоје Закић, алијас Рака, из централне Србије), социјално/културне (Рака, Божа, Миладин и Никола су представљени као особе без занимања; Милева, алијас Мики, бави се проституцијом; већину споредних ликова у драми *Протуве пију чај* чине гости станичног бифеа, скитнице, носачи, радници „Чистоће” и други недовољно прецизно професионално или психолошки диференцирани људи), те егзистенцијалне маргине (стамбено необезбеђени, материјално угрожени, због чега 22-годишњи студент Чеда и поставља аутоиронијски усмерено питање: „Кад су студенти били људи?”, 183).² Истина је да се у драмама сусрећемо и са јунацима које су поједини критичари пишчеве прозе називали *интелектуалцима*: аквизитерима (Буда Јеремић, Драги Јовић), редитељима (Лела), културним посленицима (Мира Антонијевић, управница библиотеке, Бура, референт за културу) и сл. Овим запажањима треба додати и чињеницу да се у редовима интелектуалаца крију и несуђени писци, као Буда (*Увођење у посао*), аутор збирке песама *Раскриће звезда*, јунак којег су тумачи, на основу довољног броја типолошких карактеристика, оквалификовали као *чеховљевског* (в. Екмечић 2013: 189), или јалови уметници, као *некада* велика глумачка нада Ранко Петровић (*Протуве пију чај*).³ С тим у вези, није наодмет присетити се барем Милорада (*Миш бели срећу дели*), потписника *књижице* приповедака или, речима наратора, „једног од сто милиона неуспелих светских писаца” (2010: 31), Радојка (*Умро је стари Луј*), који више од две деценије носи у себи заматак романа, или универзитетског професора Леке (*Лепо писање*) – јунака који се, сваки на свој начин, суочавају са озбиљним стваралачким кризама.

2.1. Драгослав Михаиловић је и у драмама остао доследан свом препознатљивом маниру када је именовање јунака у питању: Столе Апаш, Иви-

² Наводи из књиге *Увођење у посао* (2021) дају се према Лагунином издању Сабраних дела Драгослава Михаиловића, са ознаком стране на крају цитата.

³ Попут сликара Миће (*Јапанска играчка*), стање јаловости у које је запао, Ранко изједначава са бесмислом и непостојањем, па онда и не чуди то што излаз тражи у алкохолу и што га опседа мисао на смрт.

ца Лепи, Мита Мајмун, Стева Џамбас, Пера Патак (*Кад су цветале тикве*), Влада Канаринац, Мргуд (*Протуве пију чај*), Мира Пацов (*Увођење у посао*). Мада се у драмским текстовима не указује на порекло надимака, као што је то, рецимо, случај са Љубиним надимком Врапче, у пишем роману првенцу (в. 2005: 15), нема сумње да нискомиметски надимци, и пре но што радња драме почне, *програмирају* очекивања читалаца.

3. Добро је познато да су на стваралаштво Д. Михаиловића пресудно утицале конкретне политичко-идеолошке околности. У том погледу, изузетак не представљају ни његове драме (иако се радње драма одвијају током једног или, најдуже, три дана, њима је обухваћен период од 30/40-их до друге половине 80-их година прошлог века). И као што су у прози поменуте околности ретко измештане у први план (уп. *Лов на стенице*, *Злотвори*), јер је Михаиловићу било више стало да прикаже њихово дејство, односно крупне последице по појединца (алкохолизам, сведеност преживеле јединке на – метафорички – *олупину*, депресија, лудило,⁴ самоубиство⁵...) или, ређе, колектив (разорен брак или читава породица), тако у драмама налазимо реминисценције на бурне историјске догађаје. У драми *Протуве пију чај* Риста подсећа Ранка да је имао шансу да спозна како су „слатки и мили” припадници Удбе док је боравио тамо где је „лепо и весело” (193), иронично асоцирајући на Голи оток. Са нешто више појединости дочарана је судбина пензионера Косте (помиње се и Костино учешће на Сремском фронту), који је на Голоту провео четири-пет година, а логора је допао због изјаве „да је смешно што се неки матори људи фарбају” (255), што је директна алузија на Јосипа Броза и његове државничке *приоритете*, на које се указује и у роману *Злотвори*.

4. Важно је истаћи да се већина протагониста Михаиловићевих драма оглашава књижевним (стандардним) језиком, док Риста, шеф бифеа „Раваница”, и Рака, родом из Сења, проговарају косовско-ресавским дијалектом (уп. *Петријин венац*). Осим на местима на којима се суочавамо са жаргоном (*Кад су цветале тикве*, *Протуве пију чај*),⁶ у драмама је високофреквентна употреба опсцених речи, поготово оних које упућују „на људску сексуалност, физиологију пробаве и секреције, те органе који учествују у тим радњама” (Мандић, Ђурић 2015: 292). Наравно, поменуте лексеме се јављају и у склопу псовки, које каткад прерастају у фразеологизме или *псовачке изразе* (Исто: 306). Мада су, сходно вишем степену образовања ликова, најмање присутне у драми *Скупљач*, псовке доживљавамо као саставни део *општег* а не *супстандардног* „језичког понашања” (Исто: 294) протагониста, чиме се остварује не само експресивност него и постиже хуморни ефекат. Нпр.: *пизда* (му/вам материна 187, 207, 235; Иди у пизду материну! 270; Пушти мене у пизду материну! 277); *говно* (Не волим да видим та говна! 221; говно

⁴ Од депресије се, на психијатријској клиници, неколико месеци лечио и Егон Штајнер (*Скупљач*).

⁵ У драми *Скупљач* се помиње професорка Брана Марковић, која се, по изласку са Светог Гргура, обесила на гробу своје мајке.

⁶ Нимало случајно, нашли смо три лексеме са значењем ’затвор’: *ћорка*, *апсана*, *фиока* (208, 288, 290, 291).

пијано 279; Говно буђаво! 280); *дупе* (Тријес' си године у дупе набио, а још од татину кеси живиш! 206; то је, људи, једно обично дупе 222; дупе пијано 280; У дупе би вас пољубио! 207; Зато свима и чуче у дупету 245; Сто година си у дупе набио, а још си капетан! 410); *муда* (муда Марјанова 207; Немој да нам продајеш муда за бубреге. 232); *срати* (232, 400, 402, 405, 406, 407; сероње 214); *усрати* (усрати се/ствар 214, 241, 347; усран 271, 280, 405; усранко 221); *кењати* (Кењај, кево, кењај. 184); *туцати* (215, 223, 246, 249, 252, 267, 268, 283); *јебати* (О, јебем ти, људи. 189; Ма кој ти јебе матер чупаву. 191; О, јебем ти свет у коме нико неће ни да се убије! 201; Који цар ово јебе? 220; О, јебем вам матер цованску! 236; О, и 'леба да ти јебем кад је пет банке парче! 237; Јебем му све кој лаже. 239; Тфу, јебем ти сорту покварену да ти јебем! 239; Јебем ти овај Београд! 239; Јебеш телевизију. 243; Да ти ја мамицу јебем пијану! 280; О, јебем ти живот усрани! 283); *пишати*⁷ (182, 191, 222, 232, 259, 260, 412; *Чика Буда – пиша на вас! 414*); *пичка* (у значењу 'женски полни орган' 265; 'згодна жена' 273; 'кукавица, слабић' 280);⁸ чак седам лексема за 'мушки полни орган': *плајваз* 190, *паламар* 195, *ђока* 199, 240, *споловило* 199, *кита* 222, *стојко* 279, 414, *курац* 270 итд.

4. 1. Исто као у већини прозних дела, у драмама се хуморни ефекат темељи и на поређењима, која корелирају са суженим искуственим хоризонтом јунака и њиховим, по правилу скромним изражајним могућностима: газда би ме избацио као куфер 199; [погодити] К'о прстом у говно 206; [држати се] к'о пијан уз плот 212; мекеће као јарац 222; колута очима к'о циркузан 222; [спавати] као медвед 225; [усрати се] Као крава 247; [бити] к'о нов 249; [уживати] к'о у биоскоп 254; [напити се] К'о стока/К'о Руси 261, 413; [проћи] К'о пас без газду 281; Ти ништа не разумеш као топ. 404; Ништа не знате к'о ћурани 407 итд. Неколико сликовитих примера затекли смо и у дидаскалијама: *цмиздри помало као жена* 303; [људи журе] *као уплашени мрави* 419; [пахуљице се роје] *као дебеле лење пчеле* 419.

5. А када је реч о стваралачким поступцима, већ смо утврдили (в. Кецојевић 2022: 355) да је Драгослав Михаиловић радо постављао мота на рубове својих романа и збирки приповедака. Овога пута, за мото драме *Увођење у посао* узео је мисао америчког књижевника Џека Керуака.⁹ Треба нагласити да је, мимо мота, Михаиловић ретко *комуницирао* са другим ауторима и њиховим делима/јунацима, тек у познијим приповеткама, на пример, *Лепо писање* и *Четрдесет и три године*. Наводећи, у поменутој драми (в. 399–401), стихове из песама Бране Црнчевића (*Дунаво*) и Стевана Раичковића (*Болест* и *Песма о боловању Владимира Пурића*, потоња из циклуса *Записи о црном Владимиру*), према типологији Д. Ораић Толић (1990: 22), можемо закључити да је још једанпут посегаво за тзв. *интерлитерарним* цитатима, који се

⁷ О мотиву уринирања в. Екмечић 2014: 108.

⁸ Герзић 2012: 239.

⁹ „То су слике које ће наша деца једном гледати у чуду мислећи како су њихови родитељи живели смиренним, срећним животима стабилованим на фотографијама (...) и ни у сну неће моћи да наслуће бедно лудило наших истинских живота, нашу истинску ноћ, читав тај пакао” (362).

испостављају необично важни за разумевање сложеност односа поезије и живота, и, истовремено, тумачење судбине аквизитера Буда Јеремића, јунака који, окупљенима у кафани, стихове и казује.

6. Пошто смо се осврнули на маркантне сличности, поменимо и извесне разлике. У драми *Протуве пију чај*, Рака уверава Чеду, бубрежног болесника, у штетност воде за људски организам,¹⁰ што је у потпуној опреци са уверењем Петрије Ђорђевић о благотворности која се граничи са лековитим својствима воде;¹¹ уверењем, која је она и непосредним искуством потврдила (дете које је мајка *упропастила* појећи га млеком, њен муж који је годинама *употребљавао* само ракију). У оба случаја, увођењем мотива воде, активирају се и са овим мотивом у блиској, по узрочно-последичном принципу мишљења, које је својствено припадницима народне културе, вези: мотиви болести и смрти.

7. И ако смо, другим поводом, констатовали да Михаиловићев фикционални свет, начелно, одише антрополошким оптимизмом (в. Исто 2022: 362), јединствена по много чему, драма *Увођење у посао* издваја се и по томе што је осенчена антрополошким песимизмом (уп. *Скупљач*). Песимистичко виђење света и човека садржано је у репликама које Буда упућује најпре колеги Драгом („Људи су стрвине, буразеру. Гори него свиње!”, 412), а потом и Мири, са којом се, по потреби (интерес, склапање послова), упуштао у сексуалне односе. Чини нам се да управо оваква и њима слична места иду у прилог тези да су протагонисти Драгослава Михаиловића само на први поглед изразити индивидуалци (в. Исто: 354–355);¹² у ствари, они су посве усамљени, емотивно незрели, несрећни (Буда остаје у нездравом браку: „жена и ја смо заједно пет дана у месецу, а и то нам је много”, 388) или до краја неостварени на интимном плану.¹³ Тачније, иду у прилог тврдњи да овај писац, чак и када „смешта јунаке у групе” (в. *Протуве пију чај*) – а уверила су нас у то и његова прозна дела – сваки „покушај удруживања осуђен је на неуспех” (Татаренко 2009: 30–31). Углавном, након ноћи проведене са Миром, прихвативши улогу *резонера* (Исто 1983: 210) коју му је Д. Михаиловић поверио, Буда апелује на њу потресним речима: „Људи су, Миро, покварени. Не надај се добром од њих. Убиће све најбоље у теби. Учини им добро да ти врате злом. Ако ти неко закуца на врата и тражи хлеба, гађај га каменом (...). Ако видиш како тоне, гурни га ногом нека потоне још дубље” (417). Или, нешто касније, надовезујући се на претходни исказ: „Човек ти је најгори непријатељ. (...) Његов

¹⁰ „Код мен’ у село један тако патио од бубрези, а душа му некако много искала воду. Давали му ју они и он то пио к’о неки во, док није почела и крв у воду да му прелази. Оволика му трба дошла. И готово, одап’о. Жао ми, бре, момка” (191).

¹¹ „Човек ти је потребит за воду. Не можеш без њу. Ништа ти воду не мож да одмени. То запанти. Ни млеко ни пиво ни ракија” (1979: 4); „Ма вода ти, човече, лековита ствар, нек прича кој шта оће” (1979: 49).

¹² Један од таквих ликова је и Коста, који одбија Ракин позив на *удруживање*, а Раки је писац пак *позајмио* многе црте које красе истоименог јунака-београдског „отпадника” из приче „Они се удружују” (*Ухвати звезду падалицу*).

¹³ Као што се у ауторовим познијим приповеткама јављају јунаци са необичним сексуалним афинитетима (на пример, Станоје, из: *Плач Јована Тркуље*), у драми *Протуве пију чај* срећемо се са сексуално оптерећеним (Божа) и девијантним ликом (Риста).

је језик змијски а срце од камена – не стој му на белегу него га сачекај иза оуке. Превару је он измислио као ред и поредак – превари га пре него што сама будеш преварена. (...) Више ће те поштовати ако га удариш и превариш него ако га дочекаш отворена и чиста срца. Не чекај да те удари да би му вратила. Удари га, а онда, пре него што ти врати, удари га још једанпут. Угризи пре него што будеш угризена” (418), односно, како у наставку резимира, не заборављајући притом ни себе да прекори због, најблаже – *некоректног* понашања (запросио ју је у пијанству): „Људи су, Миро, гадови, немај поверења у њих. Убиј поверење у себи, удави га као ситну гују отровницу. Ни у оца и матер, ни у рођено дете немај поверења.¹⁴ Ни у мене, Миро, не веруј. Нема љубави међу људима.¹⁵ Нема човеку спаса међу људима” (418).

8. И у драми *Скупљач* нашли смо убедљиву потврду става да Михаило-вићеви драмски текстови израстају „на инспирацијама из [његових] *приповедака*” (према Исто 2017: 43) . Као и у причи *Мрзим голооточане (Лов на стенице)*, бивши заточеник Никола Чучковић покушава да прибави информације о затвору на Јадрану, са жељом да јавност упозна са размерама терора који се на острвима годинама спроводио. Никола је из Загреба допутовао у Ниш, симболично, на 5-годишњицу смрти Јосипа Броза, „највећег сина свих наших народа и народности” (299), односно, у његовој визири, „међународне битанге и крволока” (333), намеран да, посредством Едија Бергера, двоструког повратника са Голог отока (*двомоторац*), ступи у контакт са Егоном Штајнером, за кога је чуо да поседује податак о броју умрлих у озлоглашеном логору (евиденцију је водио својеручно). Интересантно је да се у ову драму уводи и мотив јеврејства, и то преко судбине Егона („Ја сам три пута дневно умирао! Вама Србима било је лакше. Али ја сам Јеврејин! Знате ли ви колико се један Јеврејин после рата морао плашити?”), 323) и његове мајке. Штавише, Егон је на својој кожи осетио дејство *Комедијанта Случаја*: из нацистичког логора (Старо сајмиште, Јајинци) избавили су га Руси, да би га онда, пет година након Резолуције Информбироа, ухапсили и послали на Голи оток, срећом, у време кад је терор малчице јењавао.

8.1. Као у прозним делима у којима се логорско искуство појављује као тематска основа (*Лов на стенице*, *Злотвори*, *Преживљавање*), и у драми *Скупљач* профилише се специфичан пар јунака: *целат–жртва*. Поменути однос, који је *реверзибилан* (в. Исто 2022: 60–61, 361), јер *жртви* сваког момента може припасти улога принудног *целата*, потенцира се первертираним склоностима учесника у њему (садизам, мазохизам), и најефектније је предочен са Егоновог становишта: „Улагивао сам му [иследнику] се као гладно куче, а он ме је – презирао” (325). Осим што је био задужен за потказивање других хапшеника, Егон је био примораван да се са њима и физички разрачунава, те, како образлаже, у атмосфери свирепог терора било му је тешко да очува достојанство, тим пре што је такав напор подразумевао „велики ризик”

¹⁴ У том погледу, са Будом је потпуно сагласна проститутка Мики: „Ако ће неки да те изда, прво ће твоје рођено дете да ти то учини. А онда, дабоме, и сви други” (276).

¹⁵ Уп. Петријин закључак: „Ал ни љубав међ људи не траје довека. Ништа код несретног човека не траје дуго” (1979: 16).

по властити опстанак.¹⁶ Помињући достојанство, Егон апострофира особину са врха етичке вредносне лествице; дакле, Михаиловић и на овом месту додатно осветљава људску природу, а сетимо се да је наречени мотив, у оквиру прозе, варирао од књиге до књиге: *Кад су цветале тикве, Лов на стенице, Злотвори*.

Говорећи о људској природи, која се најбоље разобличава у најнехуманијим условима, не можемо да не поменемо да некадашњи кажњеници, упркос временској дистанци, страхују од евоцирања успомена на немиле догађаје; чак, избегавају да именују место на коме су боравили: тамо; на оном острву (312). И док Еди сматра да је Николин подухват важан („Да би некоме казао зашто смо постали овакви. Овакви као ти, Егоне, и овакви као што сам ја”, 345), Егон и његова мајка чврсто верују да је такав посао узалудан и, напасве – опасан. Егон, зато што му живот протиче у знаку неслућене трауме,¹⁷ па на осећању сопствене, како је доживљава, беспомоћности гради аналогију између себе и свиње (уп. *Петријин венац*):

Четрдесет година живим као свиња пред клање! Четрдесет година сваког дана од страха умирем! Толико сам година од њиховог ножа под грлом дрхтао да сам на њега навикао као на нешто што ми припада. Сродио сам се с њиховим ножем, грлио сам га и љубио као неку опаку амајлију. Само да ми се не забије тамо куд је нанишанио. Више без њега не бих умео ни да живим! И ви сад хоћете да ми они признају како према мени нису били – фини. Шта је вама, људи? Јесте ли ви сигурни да сте мање људи од њих? (309),

а госпођа Штајнер зато што се још раније, на личном примеру, уверила да јавност не мари много за истину и да несрећа не изазива самилост код људи:

Неће то што радите никога занимати. Можда само вас, голооточане. И то не ни вас све. (...) Кад се деси нешто такво, као тај ваш Голи оток или ово са Јеврејима [у Другом светском рату], сви закључују да нешто хоћеш да им натовариш на врат и неће да верују да се то уопште могло десити. Окрећу главу од таквих прича. Кога занима што сам ја, у својој четрдесет другој години, (...) сем њега [мужа Хинка], изгубила и родитеље, млађег сина и ћерку, укупно тринаест блиских људи? Никога! Кад то чују, ваљда сматрају да хоћу да им замерим што су, док се то мени и мојима дешавало, живели скоро нормално. А ја им ништа не замерам, само с времена на време хоћу да кажем шта се догађало. Још ми каткад одговарају да сам прошла добро (318).

Погођен чињеницом да Егон није имао смелости да му повери тражени податак који би он потенцијално објавио, Никола изражава антагонизам према човеку који је свесно одабрао да истрајава у страху од представника власти уместо да у себи пронађе тек толико снаге да стане на пут злу:

¹⁶ Реплицирајући Егону, Никола употпуњује слику атмосфере која је владала на Голем отоку: „Ма, човече, били смо поломљени! Кад те месецима и годинама бију (...), и то ти чине и дању и ноћу, кад носиш камен по десет и петнаест сати дневно, све у тркачком темпу, а храна ти је таква да с њом ни код куће не би могао да преживиш, кад од осамдесет или седамдесет кило спаднеш на четрдесет, кад ти месецима и годинама не дају да спаваш више од три-четири сата, кад немаш добру ни обућу ни одећу него се зими смрзаваш а лети пржиш на врелој стени као у тигању, кад спаваш на голим даскама и никад мира немаш, кад ти, уза све то, непрекидно траје терористичка истрага...” (307–308).

¹⁷ „Све је то тако поразно, и страшно и срамно, по све људе на свету, не само по нас”, сумира Егон (306).

Као што је зло вечно, волео бих да верујем да је вечно и супротстављање злу. Супротстављање злу је – лековито. За људску расу је суштински важно да зна да је (...) имала такве уврнуте индивидуе које су се (...) усуђивале да се злу супротставе. Па коштало их шта коштало. Зато ме овакви као Егон умеју доста онерасположити. Обично их разумем, и не грдим их, али понекад ми се учини да бих их готово могао мрзети. Каткад ми голооточани изгледају као да су једва дочекали да им се деси то што им се десило да би се брже-боље стровалили у блато. И да се онда (...) са задовољством у њему ваљају. Блато у које су гурнути они понекад схватају као нешто сасвим нормално и никад и не покушавају из њега да устану (354).

И док Никола чину побуне придаје катарзични квалитет, из истог угла посматран, Егон нам се указује као духовни сродник не мале скупине актера Михаиловићеве прозе који се суочавају са властитом неспособношћу да се одупру непојамној *сили* која, у нежељеном правцу, усмерава њихове судбине. Насупрот ове скупине, чији је предводник, на одређени начин, Љуба Сретеновић, стоји Коста, баш зато што је на време освестио да би могао *упасти* у кривицу, то јест убити жену и сина јединца (уп. *Злотвори*), те донео неопозиву одлуку да их отера од себе, па макар обитавао сâм, међу *протувама*.

Извори

- Михаиловић 1979:** Д. Михаиловић, *Петријин венац*, Београд: СКЗ.
Михаиловић 1993: Д. Михаиловић, *Лов на стенице*, Београд: БИГЗ, Приштина: Панорама.
Михаиловић 1997: Д. Михаиловић, *Злотвори*, Београд: Народна књига–Алфа.
Михаиловић 2005: Д. Михаиловић, *Кад су цветале тикве*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства–НИН.
Михаиловић 2010: Д. Михаиловић, *Преживљавање*, Београд: Завод за уџбенике.
Михаиловић 2016: Д. Михаиловић, *Ухвати звезду падалицу*, Сабрана дела, књ. 5, Београд: Лагуна.
Михаиловић 2021: Д. Михаиловић, *Увођење у посао*, Сабрана дела, књ. 12, Београд: Лагуна.

ЛИТЕРАТУРА

- Герзић 2012:** В. Gerzić, *Rečnik srpskog žargona (i žargonu srodnih reči i izraza)*, Београд: Autor.
Екмечић 2013: Л. Екмечић, Увођење у посао Драгослава Михаиловића или Чехов у двадесетом веку, Велика Плана: *Наш траг*, XX/3–4, 187–196.
Екмечић 2014: Л. Екмечић, Важно и неважно у драми Протуве пију чај Драгослава Михаиловића, у: Б. Димитријевић (ур.), *Свет у књижевности – књижевност у свету*, Ниш: Филозофски факултет, 100–110.

- Јанковић 1983:** V. Janković, O dramama Dragoslava Mihailovića, u: D. Mihailović, *Uvođenje u posao*, Beograd: Narodna knjiga, 201–213.
- Кецојевић 2022:** М. Кецојевић, *Поетика приповедања Драгослава Михаиловића*, Београд: Албатрос плус.
- Мандић, Ђурић 2015:** М. Мандић, Љ. Ђурић, Псовка као фолклорни жанр на примеру 'јебем ти сунце', у: С. Ђорђевић Белић и др. (ур.), *Савремена српска фолклористика, II*, Београд: ИКУМ – Удружење фолклориста Србије – Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 291–316.
- Новаковић 2005:** А. Новаковић, *Како је Тито разбијао 'тикве'*, Београд: Народна књига–Алфа.
- Ораић Толић 1990:** D. Oraić Tolić, *Teorija citatnosti*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Перић, Перић 2019:** Ј. Перић, Н. Перић, *Политичка драма и позориште у драмама Драгослава Михаиловића*, Београд: Факултет за дипломатију и безбедност.
- Татаренко 2009:** А. Татаренко, Прилог проучавању наративних стратегија Драгослава Михаиловића приповедача, у: Д. Ајдачић, З. Момчиловић (прир.), *О делу Драгослава Михаиловића*, Врање: Учитељски факултет, 26–31.
- Ходел 2017:** Р. Ходел, Михаиловићев књижевни опус – покушај синопсиса, у: В. Вукашиновић (ур.), *Савремена српска проза. Књижевни портрет Драгослава Михаиловића*, бр. 29, Трстеник: НБ „Јефимија”, 35–54.
- Ходел 2020:** R. Hodel, *Reči od mramora. Dragoslav Mihailović – život i delo* (priр. i prev. M. Đurić), Beograd: Laguna.

Milica M. Kecojević

DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ AS A DRAMATIST

Summary

Starting from the position that the majority of Dragoslav Mihailović's dramas originated from the “inspirations” drawn from his prose works (qtd. in Hodel 2017: 43), we have established a large number of similarities between different genres. Just as in his prose works, the author placed at the centre of his dramas a specific *type* of hero: one from the territorial and socio-cultural/existential margins, without, however, neglecting the so-called *heroes intellectuals*. He also incorporated into his dramas a corpus of motifs which he persistently varied in his prose (suffering, martyrdom, compassion, evil/crime, illness, survival, death, love...). Also, similarly to his prose works, the majority of protagonists in his dramas express themselves in literary language, while jargon and the Kosovo-Resava dialect occasionally appear. Finally, in his dramas as well, Mihailović remained faithful to his recognisable manner when it comes to the application of creative principles (the naming of characters, different forms of citations, humor...).

Keywords: Dragoslav Mihailović, drama, *bums*, *human shipwrecks*, citation, language, expressiveness, humor.